

גאוגרפיה – אדם וסביבה

נושאי הלמידה לבגרות חיצונית לנבחנים אקסטרניים ולנבחני משנה

מיקוד למידה לקראת מועד קיץ בשנת הלימודים תשפ"א
לבחירה – אחד משני תחומי ההתמחות שלהלן

***** חשוב: פירוט מוקדי למידה, מושגים ועוד של שני תחומי ההתמחות שלהלן – [בתוכנית הלימודים המפורטת](#)**

תחום התמחות 1 הפיתוח והתכנון המרחבי

נושאי היחידה:

1. מדידת רמת הפיתוח של מדינות 20 שעות
2. גורמים לשונות בתהליכי הפיתוח 35 שעות
3. העיר במרחב העולמי - תהליכי התפתחות, תכנון ופיתוח 10 שעות
4. המרחב הכפרי בעולם המפותח והמתפתח - מאפיינים, מהפכות ותמורות 10 שעות
5. זרזי פיתוח - משאבים, תחבורה ותקשורת 10 שעות
6. תכנון ופיתוח במרחב העולמי - תהליכים, יתרונות והשלכות סביבתיות 10 שעות

נושא 1: מדידת רמת הפיתוח של מדינות 20 שעות

רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן ומיומנויות נושאים שלא יילמדו במסגרת המיקוד מסומנים במדגש וורוד
א. מדדים לבחינת רמת הפיתוח של מדינות (10 שעות)
1. סוגי מדדים
2. השימושים במדדי רמת הפיתוח ומגבלותיהם
ב. ההשלכות של תהליכי הפיתוח על תחומים שונים במדינה (10 שעות)
1. פיתוח מואץ
2. פיתוח אי-שוויוני
3. האתיקה של הפיתוח

נושא 2: גורמים לשונות בתהליכי הפיתוח 35 שעות

רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן ומיומנויות הנושאים שלא יילמדו במסגרת המיקוד בוורוד
א. גורמים כלכליים-היסטוריים לתהליכי פיתוח [15 שעות]
1. הקולוניאליזם
2. הסחר עולמי
ב. תהליך הגלובליזציה כמחולל תהליכי פיתוח מרחביים (20 שעות)
- מאפייני תהליך הגלובליזציה ותפקידם של תאגידים רב לאומיים
1. הגלובליזציה במדינות המתפתחות
2. השפעת תהליך הגלובליזציה על המדינות המפותחות
3. דילמות ערכיות בתהליך הגלובליזציה

נושא 3: העיר במרחב העולמי — תהליכי התפתחות, תכנון ופיתוח 45 שעות

רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן ומיומנויות נושאים שלא יילמדו במסגרת המיקוד מסומנים במדגש וורוד
א. ערים בעולם - תהליכי עיור, גורמי מיקום ומאפייני הפיתוח העירוני [8 שעות]
1. שלבים בתהליך העיור

2. גורמי מיקום של ערים
3. המעבר מעיר ימי הביניים לעיר התעשייתית והפוסט-תעשייתית
4. מאפייני הפיתוח העירוני במדינות מפותחות
5. מאפייני הפיתוח העירוני • מדינות מתפתחות
5א. עיור-יתר
ב. חתך מחירי קרקע בעיר והשפעתו על מבנה המרחב העירוני [5 שעות]
ג. מרכיבי המרחב העירוני [10 שעות]
1. שימושי הקרקע בעיר
2. מרכז העיר - מאפיינים
3. המרחב המסחרי - מאפיינים ותהליכי שינוי
4. תמורות במרחב התעשייתי
5. תמורות במרחב המגורים
6. פיתוח מול שימור במרחב העירוני
ד. המעבר מעיר למטרופולין [5 שעות]
ה. מרכיבי המרחב החברתי בעיר (6 שעות)
1. היבדלות מרחבית
2. צדק מרחבי-סביבתי
ו. אזור המגע בין הכפר לבין העיר - השובל העירוני-כפרי [5 שעות]
1. מאפייני אזור המגע בין העיר ולכפר
2. חשיבות השמירה על השובל העירוני כפרי הירוק
ז. עיר עולם - מוקד גלובלי לפעילות כלכלית (6 שעות)
1. ערי עולם – מאפיינים
2. ערי עולם - הגורמים לצמיחה והשלכותיה

נושא 4: המרחב הכפרי בעולם המפותח והמתפתח — מאפיינים, מהפכות ותמורות 40 שעות

רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן ומיומנויות
נושאים שלא יילמדו במסגרת המיקוד מסומנים במדגש וורוד
א. המרחב הכפרי [5 שעות]
1. היישוב הכפרי
2. מדרג היישובים במרחב הכפרי
ב. המהפכות החקלאיות [8 שעות]
1. המהפכה החקלאית הראשונה
2. המהפכה החקלאית השנייה

רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן ומיומנויות	
נושאים שלא יילמדו במסגרת המיקוד מסומנים במדגש וורוד	
3.	המהפכה החקלאית השלישית
4.	"המהפכה הירוקה" בעולם המתפתח
ג.	החקלאות בעולם המתפתח [10 שעות]
1.	האיכרות (החקלאות הזעירה)
2.	טיפוסי החקלאות הזעירה
2א.	חקלאות נדודים (מחזור שדות)
2ב.	חקלאות רעייה נוודית
2ג.	חקלאות האורז
3.	חקלאות מסחרית
ד.	החקלאות בעולם המפותח [5 שעות]
1.	חקלאות מסחרית מתמחה
2.	בעיות החקלאות המסחרית
ה.	תמורות במרחב הכפרי בעולם המפותח [6 שעות]
ו.	חקלאות וסביבה [6 שעות]
1.	פגיעה בסביבה - קרקע וגופי מים
2.	חקלאות בת-קיימא

נושא 5: זרזי פיתוח — משאבים, תחבורה ותקשורת מטרות 15 שעות

רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן ומיומנויות	
נושאים שלא יילמדו במסגרת המיקוד מסומנים במדגש וורוד	
משאבים כתשתית לפיתוח [8 שעות]	
1.	משאבי טבע - מקורות אנרגיה ומחצבים
2.	משאבי סביבה ונוף
3.	משאבי מים כבסיס לפיתוח חקלאי
4.	משאבי ים
5.	משאבי אנוש
ב.	תשתיות תחבורה ותקשורת - זרזי פיתוח [7 שעות]
1.	רשת תחבורה - מאפייניה ומרכיביה
2.	אמצעי תקשורת כמגשרים על מרחקים

נושא 6: תכנון ופיתוח במרחב העולמי — תהליכים, יתרונות והשלכות סביבתיות 25 שעות

רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן ומיומנויות נושאים שלא יילמדו במסגרת המיקוד מסומנים במדגש וורוד
א. גורמים ותהליכים בתכנון ופיתוח [6 שעות] 1. גורמים לצורך בפיתוח ובתכנון 2. תהליכים והיבטים בתכנון ובפיתוח
ב. תרומת הפיתוח לאדם ולחברה [4 שעות]
ג. השלכות הפיתוח על הסביבה [5 שעות] 1. נזקים סביבתיים עקב תהליכי פיתוח 2. דרכים למזעור הנזקים לסביבה - יש ללמוד את הנושא למעט הפקת אנרגייה ממקורות לא מתכלים
ד. פיתוח בר-קיימא [4 שעות]
ה. תכנון ופיתוח מיזמים בישראל (6 שעות) 1. חקר מקרה של מיזם קיים 2. הדמיית תכנון מיזם בישראל (מקומי/אזורי/ארצי)

תחום התמחות 2 כדור הארץ והסביבה

נושאי היחידה:

1. אסונות טבע והתמודדות האדם עמם 60 שעות
2. תהליכים מחזוריים המעצבים את פני כדור הארץ 58 שעות
3. משאבי טבע ואוצרות טבע וניצולם 16 שעות
4. זיהום משאבי טבע וסביבה 30 שעות
5. שינויים סביבתיים גלובליים 16 שעות

נושא 1: אסונות טבע והתמודדות האדם עמם 60 שעות

רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן ומיומנויות נושאים שלא יילמדו במסגרת המיקוד מסומנים במדגש וורוד	
א. רעידות אדמה והתפרצויות געשיות [24 שעות]	
1. מבנה כדור הארץ	
2. טקטוניקת הלוחות ורעידות אדמה	
3. תהליכי קימוט ושבירה	
4. מבנים גיאולוגיים	
5. התפרצויות געשיות	
6. התמודדות האדם עם תופעות רעש וגעש	
ב. הצפות וצונמי [6 שעות]	
1. ההידרוספירה: אוקיינוסים וימים	
2. הצונמי - גורמי היווצרותו	
3. התמודדות האדם עם הצונמי	
ג. רוחות הרס [18 שעות]	
1. האטמוספירה והרכבה	
2. הגורמים להיווצרות רוחות הרס באזורים שונים בעולם	
3. רוחות הרס בקנה מידה מרחבי גדול - ההוריקן	
4. רוחות הרס בקנה מידה מרחבי קטן - הטורנדו	
5. התמודדות האדם עם נזקי הסופות	

רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן ומיומנויות נושאים שלא יילמדו במסגרת המיקוד מסומנים במדגש וורוד	
ד. שיטפונות והצפות נהר [6 שעות] 1. הגורמים לשיטפונות ותוצאותיהם א. גורמים אקלימיים ב. גורמים מורפולוגיים ג. הגורמים לשיטפונות הנובעים מפעילות האדם ותוצאותיהם 2. התמודדות האדם עם שיטפונות והצפות	
ה. גלישות קרקע ומפולות שלגים [6 שעות] 1. הגורמים לגלישות קרקע ולמפולות שלגים 2. הנזקים ותוצאותיהם 3. התמודדות האדם עם גלישות קרקע ומפולות שלג	

נושא 2: תהליכים מחזוריים המעצבים את פני כדור הארץ 58 שעות

רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן ומיומנויות הנושאים שלא יילמדו במסגרת המיקוד בוורוד	
א. תהליכים אטמוספריים - "סיפורו של גוש אוויר" [20 שעות] סיפורו של גוש אוויר העולה בקו המשווה, ממשיך לנוע לאזורי הקטבים וחוזר לקו המשווה: מפגש בין גוש אוויר חם לגושי אוויר קוטביים - יצירת תופעות אקלימיות עולמיות (רוחות, שקעים ורמות ברומטריים, חזיתות, משקעים, שלגים) 1. רוחות עולמיות 2. תפרוסת המשקעים בעולם 3. תפרוסת הטמפרטורות בעולם 4. אזורי אקלים עולמיים 5. התמודדות האדם עם תופעות אקלימיות	
ב. תהליכים גיאומורפיים - "סיפורו של גרגר חול" (20 שעות) סיפורו של גרגר חול: תהליכי הבלייה ותנועת הבליח במדרונות ובאפיקים, כגון התנועה של גרגר החול דרך הנילוס לים התיכון, העברתו עם הזרם החופי ליבשה, התלכדותו לסלע יבשתי-כורכרי ושובו לים כחלקיק מבליית הכורכר 1. סוגי סלעים והיווצרותם 2. תהליכי בלייה 3. היווצרות קרקעות 4. תהליכי הסעה והשקע 5. מסלע, מסלע, קרקע והאדם	
ג. תהליכים הידרולוגיים - "סיפורה של טיפת מים" [15 שעות]	

רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן ומיומנויות הנושאים שלא יילמדו במסגרת המיקוד בוורוד
סיפורה של טיפת מים היורדת ברמת הגולן, נקווית בכינרת, נשאבת ומובלת במוביל הארצי להשקיה בשרון, מתאדה, מתעבה בענן ויורדת כגשם 1. מצבי הצבירה של המים 2. מעיינות, נחלים ואגני ניקוז 3. האדם והמים
ד. מחזוריות התהליכים בכדור הארץ [3 שעות]

נושא 3: משאבי טבע, אוצרות טבע וניצולם 16 שעות

רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן ומיומנויות נושאים שלא יילמדו במסגרת המיקוד מסומנים במדגש וורוד
א. משאבי טבע ואוצרות טבע [16 שעות] 1. מאפיינים ותפרוסת של משאבי טבע ואוצרות טבע 2. ניצול משאבי טבע להפקת אנרגיה 3. שימושים כלכליים – חקלאות – דיג 4. התמודדות האדם עם מחסור במשאבי טבע התמודדות האדם עם מחסור במים

נושא 4: זיהום משאבי טבע וסביבה 30 שעות

רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן ומיומנויות נושאים שלא יילמדו במסגרת המיקוד מסומנים במדגש וורוד
א. סדרי גודל של זיהום סביבתי [2 שעות] 1. ממדי מרחב וזמן א1. זיהום מקומי וזיהום אזורי: קצר טווח וארוך טווח ב1. זיהום בקנה מידה גלובלי: קצר טווח וארוך טווח
ב. זיהום אוויר [10 שעות] 1. מקורות זיהום וסוגי מזהמים 2. תופעות הערפיח ואי-החום העירוני 3. התמודדות האדם עם זיהום האוויר
ג. זיהום קרקע [6 שעות] 1. מזהמי הקרקע ומקורותיהם 2. נזקי זיהום הקרקע 3. דרכי התמודדות עם נזקי זיהום הקרקע ומניעתם
ד. זיהום מים

[8 שעות] 1. מזהמי המים - מקורותיהם וגורמיהם 2. נזקי הזיהום 3. התמודדות האדם עם זיהום מים
ה. תהליכי זיהום ממקורות טבעיים: המלחה, הרי-געש, סופות אבק [2 שעות] ו. תפקיד הקהילה הבין לאומית ימניעת זיהומים [2 שעות]

נושא 5: שינויים סביבתיים גלובליים 16 שעות

רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן ומיומנויות נושאים שלא יילמדו במסגרת המיקוד מסומנים במדגש וורוד
א. שינוי אקלים [8 שעות] 1. עדויות לשינויים אקלימיים בעבר 2. שינויים אקלימיים בהווה 3. תוצאות השינויים האקלימיים
ב. בצורת [4 שעות] 1. מאפייני הבצורת וגורמיה 2. התמודדות האדם עם הבצורת
ג. מדבור [4 שעות] 1. גורמים לתופעת המדבור 2. התמודדות האדם עם תופעת המדבור

נושא 5: זרזי פיתוח — משאבים, תחבורה ותקשורת מטרות 15 שעות

רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן ומיומנויות נושאים שלא יילמדו במסגרת המיקוד מסומנים במדגש וורוד
א. גורמים ותהליכים בתכנון ופיתוח [6 שעות] 1. גורמים לצורך בפיתוח ובתכנון 2. תהליכים והיבטים בתכנון ובפיתוח
ב. תרומת הפיתוח לאדם ולחברה [4 שעות]
ג. השלכות הפיתוח על הסביבה [5 שעות] 1. נזקים סביבתיים עקב תהליכי פיתוח 2. דרכים למזעור הנזקים לסביבה (ללא אנרגיה ומים)
ד. פיתוח בר-קיימא [4 שעות]
ה. תכנון ופיתוח מיזמים בישראל (6 שעות) 1. חקר מקרה של מיזם קיים 2. הדמיית תכנון מיזם בישראל (מקומי/אזורי/ארצי)

נושא 6: תכנון ופיתוח במרחב העולמי — תהליכים, יתרונות והשלכות סביבתיות 25 שעות

רשימת הנושאים ללימוד – מיקוד תוכן ומיומנויות נושאים שלא יילמדו במסגרת המיקוד מסומנים במדגש וורוד
א. משאבים כתשתית לפיתוח [8 שעות] 1. משאבי טבע - מקורות אנרגיה ומחצבים 2. משאבי סביבה ונוף 3. משאבי מים כבסיס לפיתוח חקלאי 4. משאבי ים 5. משאבי אנוש
ב. תשתיות תחבורה ותקשורת - זרזי פיתוח (7 שעות) 1. רשת תחבורה - מאפייניה ומרכיביה 2. אמצעי תקשורת כמגשרים על מרחקים

